

----- Araştırma makalesi -----

GÜRPINAR'IN *KESİK BAŞ* ROMANINDA POLİSİYE UNSURLAR

Müberra BAĞCI*

Öz

Hüseyin Rahmi Gürpınar yaşadığı dönemin toplumsal sorunlarını mizahi bir bakış açısıyla yansıttığı romanları ile Türk edebiyatının önemli yazarlarından biridir. Eserlerinde gözlemci ve gerçekçi bir yaklaşımla İstanbul'un günlük hayatından canlı sahneler sunmuştur. Romanlarında hareketli bir olay örgüsü ve sade bir dil kullanması sevilen ve okunan bir yazar olmasında etkili olmuştur. Eserleri hakkında pek çok çalışma yapılan yazarın Kesik Baş romanı pek bilinmemektedir. 1921'de tefrika, 1942'de kitap olarak yayımlanan Kesik Baş romanı polisiye roman türündedir. Üç tane polisiye roman çevirisi de bulunan Gürpınar, Kesik Baş ile bu türde telif bir eser de vermiş olur. Bu makalede Kesik Baş romanında hangi polisiye unsurların yer aldığı ve bunların ne ölçüde başarılı kullanıldığı belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Hüseyin Rahmi Gürpınar, Kesik Baş, polisiye roman, zabıta romanı, Türk romanı.

---

* Dr. Öğr. Üyesi, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

e-posta: muberra.bagci@ege.edu.tr

ORCID: 0000-0002-2284-2220

Geliş/Received: 21 Ağustos 2021/ 21 August 2021

Kabul/Accepted: 22 Aralık 2021 / 22 December 2021

DETECTIVE ELEMENTS IN GÜRPINAR'S *KESİK BAŞ* NOVEL

Abstract

Hüseyin Rahmi Gürpınar is one of the important writers of Turkish literature with his novels in which he reflects the social problems of his time with a humorous point of view. In his works, he presented lively scenes from the daily life of Istanbul with an observant and realistic approach. His use of a lively plot and simple language in his novels has been effective in making him a popular and read author. The novel Kesik Baş, of the author, whose works have been studied extensively, is not well known. The novel Kesik Baş, serialized in 1921 and published as a book in 1942, is a detective novel. Gürpınar, who has also translated three detective novels, has also produced a copyrighted work in this genre with Kesik Baş. In this article, it has been tried to determine which detective elements are included in the novel Kesik Baş and to what extent they are used successfully.

Keywords: *Hüseyin Rahmi Gürpınar, Kesik Baş, detective novel, police novel, Turkish novel.*

Giriş

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Kesik Baş* romanı 15 Nisan-31 Mayıs 1921 tarihleri arasında *İkdam* gazetesinde tefrika edilmiş, 1942'de de Hilmi Kitabevi tarafından kitap olarak yayımlanmıştır. Hilmi Kitabevi'nin bu ilk baskısından sonra 1963'te Pınar Yayınevi, 1972'de Atlas Kitabevi, 2015'te Everest ve Özgür yayınevleri, 2017'de Maviçatı Yayınları, 2019'da Oğlak Yayınları, 2021'de Billur ve TDK Yayınları tarafından baskıları yapılmıştır. Kitabın kapağında "Bu bir zabıta romanıdır" açıklaması ile polisiye roman türünde yazıldığı vurgulanmıştır. Gürpınar'ın polisiye romana ilgisi çocukluk yıllarına dayanır. Göçgün, Gürpınar hakkındaki çalışmasında düzenli bir eğitim göremeyip kendi kendini yetiştiren yazarın çocukluğunun akrabası olan kadınlar arasında geçtiğinden ve muhayyilesinde onlardan dinlediği aşk ve cinayet hikayelerinin etkili olduğundan bahseder. (Göçgün, 1996: 324) Gürpınar, dedektif romancılığının öncülerinden kabul edilen Emile Gaboriau'dan *113 Numaralı Cüzdan*, *Bir Kadının İntikamı*, *Bastinyollu İhtiyar* romanlarını tercüme etmiştir. Bu çeviriler dışında polisiye roman türündeki tek eseri *Kesik Baş*'tır. Hakkında yapılan çalışmaların bazılarında *Kesik Baş* yazarın tek polisiye romanı kabul edilirken bazılarında ise *Ben Deli miyim?*, *Utanmaz Adam*, *Ölümler Yaşıyorlar mı?* romanlarının da polisiye eserler olarak görülebileceği söylenir (Soykan:

2018). Bu romanlarda da birtakım esrarengiz olaylar bulunmasına rağmen tam anlamıyla polisiye roman özelliği göstermezler.

Kesik Baş romanındaki polisiye unsurların incelemesine geçmeden önce polisiye roman türünün gelişim seyrine bakmak faydalı olacaktır. Batı edebiyatında 19. yüzyıl itibariyle hırsızlık, sahtekârlık, şantaj, adam kaçırma, cinayet gibi suçların bir dedektif ya da polis tarafından çözülmesini konu edinen pek çok eser yazılmıştır. Polisiye roman ifadesine karşılık zaman zaman “dedektif romanı”, “suç romanı”, “cinai roman” gibi adlandırmalar da kullanılmıştır (Huyugüzel, 2018: 381). Batı edebiyatında polisiye roman türünün öncüsü olarak “Morg Sokağı Cinayetleri”, “Marie Rogert’in Sırrı”, “Çalınan Mektup” adlı uzun hikâyeleri ile Amerikalı yazar Edgar Allen Poe kabul edilmektedir. Roman boyutunda ilk polisiye eser Fransız yazar Emile Gaborieu’nun *L’Affaire Lerouge (Lörüj Davası, 1863)*’dır. Charles Dickens ve Wilkie Collins ise İngiliz edebiyatındaki ilk polisiye yazarları arasındadır. İngiliz edebiyatında bu roman türünün yaygınlaşmasında Arthur Conan Doyle’un yarattığı bir dedektif tipi olan Sherlock Holmes etkili olmuştur. 20. yüzyıla gelindiğinde Gaston Leroux ve Maurice Leblanc bu türde eser veren iki önemli Fransız yazardır. Leblanc tarafından yaratılan Arsene Lupen, Sherlock Holmes gibi ünlü olmuş bir tiptir. Polisiye romanın bir diğer önemli ismi Agatha Christie de birçok polisiye roman yazmış ve ünlü dedektif tiplerinden Hercule Poirot’yu yaratmıştır. Georges Simenon’un dedektif Maigret tipi de en az diğerleri kadar ilgi görmüştür. 20. yüzyılda polisiye roman Amerikan edebiyatında da Dashiell Hammet, Raymond Chandler, Willard Huntington Wright, Mickey Spillane gibi isimlerle gelişme gösterir.

Polisiye roman Türk edebiyatında önce çevirilerle başlar. Eugenie Sue’dan yapılan *Paris Sırları*, Ponson du Terrail’dan *Paris Faciaları*, Emile Gaborieu’dan *Lörüj Davası* ve *Orsival Cinayeti* romanları Türkçeye çevrilen ilk polisiye romanlardır. Türkçedeki çevirilerde özellikle Arsene Lupen ve Sherlock Holmes tipleri çok ilgi görmüştür. II. Abdülhamit’in özel ilgisi dolayısıyla istibdat devrinde de çok sayıda polisiye roman çevirisi yapılmıştır (Huyugüzel, 2018: 382-4).

Türk edebiyatında polisiye tarzda yazılmış ilk roman olarak ise Ahmet Mithat’ın 1884’te yayınlanan *Esrar-ı Cinayât*’ı kabul edilir. Ahmet Mithat’tan sonra Mehmet Celal, Fazlı Necip gibi yazarlar da polisiye romanlar yazar. Ardından Mehmet Rauf, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Refik Halit Karay, Esat Mahmut Karakurt, Vala Nurettin, İskender Fahrettin Sertelli, Etem İzzet Benice, Ziya Şakir gibi birçok yazarın polisiye roman türünde eserleri yayımlanmıştır. Cumhuriyet sonrasında bu türde en çok öne çıkan isim Server Bedii imzasıyla yazan ve Cingöz Recai tipi ile çok ilgi

gören Peyami Safa'dır. Kemal Tahir de F. M. Ekinci takma adıyla Mike Hammer romanları yazmıştır¹. Polisiye türünde yazan bazı yazarlar biraz da geçim kaygısı ile yazdıkları bu eserlerinde takma isim tercih ederken Gürpınar tek polisiye romanında kendi adını kullanmıştır.

Günümüzde polisiye roman sayısı ve buna paralel olarak bu konuda yapılan çalışmalar artmış olsa da öncesinde bu tür pek ciddiye alınmamış, ihmal edilmiştir. Bunun sebeplerinden bir tanesi bu eserlerin sadece vakit geçirmeye yarayacak önemsiz kitaplar olarak görülmesidir. Diğer sebepler arasında ise polisiye romanın kalıplarının sınırlı olması, kişilerin belli işlevlerle karşımıza çıkması, olay örgüsünün genellikle bir cinayetin çözümüne dayalı olması ve bundan dolayı tekrara düşülmesi gibi durumlar sayılabilir. Bu yaklaşım modernist ya da postmodernist yazarlar polisiye romanı farklı bir forma dönüştürene kadar sürmüştür (Moran, 1994: 107-8).

Bir polisiye romanda bulunması gereken özelliklerle ilgili çeşitli kaynaklarda farklı tasnifler karşımıza çıkmaktadır. Polisiye ile ilgili çalışmaların pek çoğunda Todorov'un 1966 yılında yazdığı, 1977'de "The Typology of Detective Fiction" adıyla İngilizceye çevrilen makalesine atıf yapılır. Todorov'un sıraladığı özelliklerden hangilerinin *Kesik Baş*'ta olduğu sorusunun cevabını daha sonra vermeye çalışacağız. Öncesinde ise polisiye romanın bir suça dayandığından yola çıkarak konuyu suçun mahiyeti, cinayeti çözmekle görevli kişinin/kişilerin tanıtılması, ipucu ve delillerin değerlendirilmesi, şüphelilerin sorgulanması, gerçeğin ortaya çıkması başlıkları altında ele alacağız.

1. Suçun mahiyeti

Polisiye romanlar esrarlı bir şekilde işlenmiş bir suçun -çoğunlukla da bir cinayetin- çözülme hikâyesini anlatan eserlerdir. *Kesik Baş*'ta da olay örgüsünün temelini çözülmesi gereken bir cinayet oluşturmaktadır. Olaylar romanın başlığı olan "kesik baş" etrafında şekillenir. Roman Nafiz'in yolda yürürken bir kuyuya düşmesi ve orada bir "kesik baş" bulması ile başlar ve romanın sonuna kadar okuyucunun merakı canlı tutulur. Bu amaçla anlatıcı zaman zaman okuyucuya sorular yöneltir: "*Bir başı imha edemeyen katiller acaba koca vücudu nereye gizleyebildiler? Bu ceset de parça parça edilerek o civarda, yahut muhalif semtlerde başka kuyulara mı atılmıştı? Çukurlara mı gömülmüştü?*" (Gürpınar, 2021: 57) gibi cümleler bu duruma örnek verilebilir. Ayrıca metnin genelinde "*Zevce de canilerle beraber olmasın?*"

¹ Türkçede polisiye romanın gelişimi konusunda ayrıntılı bilgiler için bkz. Üyepazarcı, Erol (2008).

(Gürpınar, 2021: 66) gibi soru cümleleri cinayet çözülene kadar sık sık tekrarlanır ve okuyucunun sürekli şüphe ve merak içinde kalması sağlanır.

Polislerin farklı kişilerin ifadesini alması, olay yerinde ipucu araması, kesik baş üzerinde tıbbi inceleme yapılması, kesik baş resminin gazetede yayımlanması gibi polisiye unsurlarla cinayetin işlenmesinden çözümlenmesine kadarki süreç gözler önüne serilir.

2. Cinayeti çözmekle görevli kişinin/kişilerin tanıtılması

Kesik baş cinayetini soruşturmak için önce ismi belirtilmeyen iki zabıta görevlendirilir. Zabıta memurları kesik başı bulan Nafiz Efendinin ifadesini aldıktan sonra ise olayın soruşturması Remzi ve Seyit Efendi adlı iki memura verilir. Anlatıcı bu polislerin daha önce de benzer olaylarda tecrübe ve başarı kazanmış olduklarından bahsettikten sonra onları ayrıntılı bir şekilde tanıtır. Buna göre Remzi Efendi, iyi derecede Fransızca, Rumca ve bir miktar da Ermenice bilen, polis mektebinden başarı ile mezun olmuş, yetenekli ve başarılı bir memurdur. Bu özelliklerinin yanı sıra olayları çözmeye çalışırken gösterdiği sabırlı ve temkinli tavrından da olumlu bir şekilde bahsedilir. Öte yandan Remzi Efendi tasvir edilirken kullanılan “akli muhakematı haricinde o meslekte iktisah ettiği rüsuhtan doğan bir şevk-i tabii” ifadesiyle olayların çözümünde bilgi ve tecrübenin yanı sıra bazen hislerin de yol gösterici olabileceği sezdirilmektedir.

Diğer memur Seyit Efendi hakkında ise anlatıcı daha en başta “nazari müktesebatça Remzi Efendi’ye yaklaşamaz” diye bir hüküm verir. Ayrıca karar verirken tahmin gücüne fazlaca güvenerek zaman zaman yaşadığı yanılgılardan da bahsedilir. Romanın ilerleyen kısımlarında Seyit Efendinin küçük delillerin peşine düşen Remzi Efendiyi içten içe eleştirdiğini ve hemen sonuca ulaşmak için sabırsızlandığını görürüz. Romanın çeşitli yerlerinde Seyit Efendinin aceleci tavrı ortaya konur: “*Pek uzun sürmesi muhtemel bir tesadüfe intizar bana pek zor geliyor. İçim o kadar tez ki...*” (Gürpınar, 2021: 63). Remzi Efendi ise sürekli bu işlerin acele ile olmayacağını ona telkin etmektedir. Böylece iki memurun tanıtılması esnasında birbirinden farklı yanları ortaya konarak bir karşılaştırma yapılır.

Remzi ve Seyit ikilisinin Sherlock Holmes’tan ziyade Amanvermez Avni ve Arif’i hatırlattığını düşünenler olduğu gibi (Soykan: 2018), Gürpınar’ın da romanlarını çevirdiği Gaboriau’nun ünlü dedektifi Lecoq’a benzediği görüşü de vardır (Üyepazarcı, 2008: 316). Batı’daki polisiye romanlarda genellikle karşımıza dedektif ve yardımcısı çıkar, yazar bir anlamda bu ikiliyi adapte ederek Seyit ve Remzi efendileri yaratmıştır. Gürpınar Batılı bazı fikir akımlarından etkilemekle birlikte yarattığı tipler yerlidir.

3. İpucu ve Delillerin Değerlendirilmesi

Polisler olayın çözülmesi için araştırmaya önce kesik başın bulunduğu kuyudan başlarlar. Memur Remzi Efendi bizzat kuyuya inerek olay mahallini inceler. Burada bulunan bir kurşun kalem ilk ipucu olarak kabul edilir. Öte yandan kesik başın kuyudaki konumundan onu atan kişinin geldiği yön saptanmaya çalışılır, Kumkapı tarafından geldiği tahmin edilir. Cinayetle ilgili bir diğer inceleme kesik baş üzerindeki tıbbi muayene olur. Bunun sonucunda cinayetin 4-5 gün önce işlendiği, maktulün 48-50 yaşlarında olduğu, önce boğulup sonra başının kesildiği ortaya çıkar. İncelemede fark edilen altın dişlerin de bir ipucu olabileceği düşünülür. Önemli bir delil olan kesik baş korunması için içinde kimyasal koruyucu olan bir cam kaba kaldırılır.

Olayın çözülmesinde başvuru bir diğer yol gazeteyle ilan vermektir. Olayın gerçek olduğu hissini uyandırmak için polisiye romanlarda zaman zaman gazete kullanılmıştır. Bilhassa ilk polisiye roman olarak kabul edilen A. Mithat'ın *Esrar-ı Cinayât*'ında da gazete önemli bir yere sahiptir. *Kesik Baş*, *Esrar-ı Cinayât*'tan sonra gazetenin en geniş şekilde kullanıldığı polisiye romanlardan biridir (Solmaz, 2016: 250). Romanın başında kesik başın fotoğrafı gazetede yayımlanarak halkın bilgisine başvurulur. Konu hakkında bilgisi olduğunu söyleyenlerin ifadeleri birbirini tutmamakta ve konuyu daha karmaşık hâle getirmektedir.

Kesik başın bulunış tarihi 11 Kasım pazartesi akşamı olduğundan o haftaki kayıp başvurularının incelenmesine karar verilir. Kayıp başvurusu olanlardan kesik başı teşhis eden çıkmaz. Bu arada yanıltıcı ama sonuç vermeyen pek çok ihbar gelmeye devam eder.

Olayın üzerinden 20 gün kadar zaman geçer, kesik baş ve onun sarıldığı Ermenice *Aşharh* adlı gazetenin bir parçası, kırmızı bir dokuma, kurşun kalem ve altın dişlerden başka delil bulunamaz. Delillerin incelenmesine önce gazeteden başlanır, gazetenin tarihi cinayetten bir hafta öncesine rastgelen 4 Kasım pazartesidir. Kesik baş üzerindeki tıbbi inceleme de cinayetin yaklaşık bir hafta önce işlendiğine işaret ettiği için gazetenin tarihinin cinayet gününü işaret ettiği varsayılır. Gazete üzerine yazılmış bazı yazılar, özellikle “Beni cinayete sevk eden senin aşkıdır.” cümlesi cinayetin sebebinin aşk olduğunu açıkça gösterir. Tabii cinayeti işleyen kişi ya da kişilerin arkada böyle bir delil bırakması okuyucu açısından çok inandırıcı gelmez. Yazar da bu durumu fark etmiş olmalı ki birkaç sayfa sonrasında Seyit Efendi de buna anlam veremediğini söyler ve Remzi Efendi muhtemelen cinayeti işleyen acemi olduğu, ilk cinayeti olması dolayısıyla böyle bir şey yapmış olabileceği açıklamasını yapar. Seyit Efendi delilin bir

Ermeni gazetesi olması dolayısıyla cinayeti işleyen de bir Ermeni olabileceğini düşünürse de daha tecrübeli bir polis olan Remzi Efendi bu düşünceye ihtiyatla yaklaşır. Öte yandan gazete üzerindeki yazıların Fransızca olması da bir ipucu olarak değerlendirilmek istense de pek çok milletin bu dili kullanması dolayısıyla yine buradan da bir hükme varılamaz.

Kuyuda bulunan kurşun kalem incelendiğinde üzerinde bulunan J. S. harfleri, 1373 tarihi ve kaleme sinen lavanta kokusu polislerin dikkatini çeker. Ayrıca gazete üzerindeki el yazısının da bu kalem ile yazılmış olduğu tespit edilir.

Kesik baştan sonra cesedin önce ayağı, birkaç gün sonra da kolu bulunur, bu uzuvlar üzerinde yapılan inceleme maktulün kimliğine dair bilgi vermez. Ancak bulunan sağ koldaki alyans ile delil dosyasına yeni bir şey daha eklenmiş olur. Alyans üzerinde 15 Rebiülevvel 1331 ve 8 Şubat 1328 şeklinde iki farklı tarihe rastlanır. Bu tarihlerin neyi işaret ettiği ilk anda çözülemese de tarihin hicri ve yazının Türkçe olması dolayısıyla maktulün bir Müslüman olduğu tahmin edilir. Gazete üzerindeki yazı gibi parmakta kalan alyans da polisler tarafından cinayeti işleyen acemiliği ya da delilleri yok edecek kadar vakti olmaması ile açıklanır.

Seyit Efendi kılık değiştirerek olay mahallinde incelemeler yapar. Burada kuyunun başında kesik başla ilgili birtakım şüpheli konuşmalar yapan bir sarhoşa rastlar, daha sonra bu kişinin kesik başı tesadüfen bulan Nafiz Efendi olduğu anlaşılır. Karakola götürülüp bir kez daha sorgulanması neticesinde yine kayda değer bir bilgiye ulaşılamaz.

Öte yandan alyanstaki evlilik tarihinin açıklanmasından sonra bu tarihin kendi evlilik tarihleri ile uyduğu gerekçesiyle bir kadın karakola başvurur ve kesik başı gördükten sonra bunun kocasına ait olduğunu teşhis eder. Ama kadın bir taraftan da Paris'te seyahatte olan kocasından mektuplar almaya devam ettiğini söylemektedir. Bir diğer kafa karıştırıcı ayrıntı ise kesik başın saç ve bıyıklarındaki beyazlıklara karşın kadının kocasının bunları her daim boyadığını belirtmesidir. Kesik başta daha önce takma diş bulunmuş, kadın ise kocası Rasih Beyin dişlerinin takma olmadığını söylemiştir. Bu belirsizlikleri gidermek için polisler kadından kocasının fotoğrafını ve gönderdiği mektupları getirmesini ister. Mektuplar üzerinde yapılan inceleme yazının Rasih Bey'e ait olduğunu gösterir, mektuplar gelmeye devam eder, hatta son mektubunda İstanbul'a döneceğini haber vermektedir. Polisler bu durumun soruşturma sürecini uzatmak için katiller tarafından oynanan bir oyun olabileceğini düşünür. Rasih Beyin Paris'ten dönmesi ile kesik başın ona ait olmadığı, kardeşi Raif Bey'e ait olduğu anlaşılır.

Böylece ilk gizem çözülmüş ölenin kimliği belli olmuştur, sırada ise cinayeti kimin/kimlerin ne sebeple işlediği soruları kalmıştır.

4. Şüphelilerin Sorgulanması

Şüphelilerin sorgulanması sırasında okurun merakını arttıran pek çok durumla karşılaşılır. İlk sorgulanan kişi maktulün erkek kardeşi Rasih Beydir, Rasih Bey öldürülen kardeşi Raif Bey'e fiziki benzerliği ile dikkati çekmektedir. Rasih Beyin Avrupa'dan dönüşü ile cinayetin aydınlanacağı umulmaktadır, ancak onun cinayetten haberi bile yoktur. Anlatıcı böylece cinayetin “daha fazla muğlak ve hemen akıl almaz bir şekle” girdiğini vurgular.

Sorgu esnasında Rasih Beyin parmağındaki alyans incelendiğinde yüzüğün içinde yazan tarihin onun evlilik tarihi ile örtüşmediği fark edilir. Rasih Bey yüzüğün kendisine ait olmadığını bir başkası ile karışmış olduğunu iddia eder. “Kesik baş”a ait olduğu düşünülen “kesik kol”da bulunan alyansın ona ait olduğu anlaşılır. Bu durum bir süreliğine Rasih Beyi de şüpheliler arasında gösterirse de o suçsuz olduğunu ve suçluyu bulmakta boş yere geciktiklerini söyler. Rasih Beyin sorgudaki ifadesinde kullandığı şu cümleler romanın genelinde olayın nasıl aydınlatılacağına dair yöntemi göstermektedir: “*Bir malumun aydınlatılması yardımıyla meselenin karanlık cihetleri vuzuylaşarak diğer meçhullerin hâllerine de imkân hasıl oluyor. Bir düğüm çözüldükten sonra ötekiler de gevşiyor.*” (Gürpınar, 2021: 88). Rasih Beyden sonra şüphelenilen bir diğer kişi Eleni'dir. Rasih Bey sorgu esnasında kardeşi Raif Beyin birçok kadınla görüşen biri olduğunu, hatta aile arasında “ihtiyar çapkın” olarak anıldığını, son metresinin ise Eleni olduğunu söyler. Anlatıcı Rasih Bey'e “*Sevda yıldırımının kocamaya yüz tutmuş yaşlı bir kütüğü vurması, genç bir ağaca çarpmasından pek hazin ve mühlik oluyor*” (Gürpınar, 2021: 92) cümlelerini söyleyerek cinayetin sebebinin aşk olabileceğini bir kez daha ima etmiş olur.

Remzi ve Seyit Efendiler sorguya Raif Beyin ev sahibi olan Madam Moiz'le devam ederler. Ancak bu sorguyu polis olarak yapmak yerine Raif'in yaşadığı apartmana kılık değiştirerek giderler, kendilerini de sağlık memuru olarak tanıtır. Bu bahaneyle apartmanda yaşayan herkesle görüşmeleri gerektiğini belirtirler. *Aşharh* gazetesinden dolayı ilk dikkatleri apartmanda Ermeni birinin yaşayıp yaşamadığı üzerinedir. Öte yandan kapalı olan Raif Beyin dairesi hakkında ev sahibine çeşitli sorular sorarak cinayetten haberi olmadığına kanaat getirirler. Daireyi gezdiklerinde aceleci memur Seyit Efendi burada kesinlikle cinayet işlenmemiştir hükmünü verirken tecrübeli memur Remzi Efendi henüz kesin bir hükme varmanın doğru olmayacağını hatırlatır.

Ev sahibi Madam Moiz'in ifadesinde eve sürekli gelip giden bir erkek ve bir kadından söz etmesi üzerine şüpheliler listesine iki yeni kişi daha eklenir. Kadının yüzünü peçeyle, erkeğin de şapkayla gizlediği vurgusu olaya iyice gizem katar. Hatta zaman zaman üçünün kavga sesini duyduğunu da ekler. Madam Moiz, ifadesinde Raif Beyin seyahate gitmek üzere apartmandan 6 Kasım'da ayrıldığını söyler. Bunun üzerine soruşturmayı bahsi geçen erkek ve kadının kim olduğunu bulma üzerine yoğunlaştırırlar. Bu arada daha önce Rasih Beyin ifadesinde metresi olarak adı geçen Eleni'ye ulaşılır ve Raif Beyle ayrılmış oldukları öğrenilir. Eleni, Raif'in genç kızlara olan merakını vurgulayarak katilin onlar arasında aranması gerektiğini söyler. Polisler Ermeni gazetesi *Aşharh*'dan dolayı baştan beri katilin Ermeni olma ihtimali üzerinde durduklarından Eleni'ye Raif Beyin görüştüğü bir Ermeni tanıdığı olup olmadığını sorar. Eleni, Madam Parseh ve oğlu Leon cevabını verirken her ne kadar cinayetle ilgili olamayacakları vurgusunu yapsa da şüpheli listesine yeni iki isim daha eklenmesine neden olur.

Bu arada Madam Parseh durumdan habersiz bir şekilde Raif Beyi sormak için onun kaldığı yere gelir, ev sahibi Madam Moiz'e İsviçre'ye gittikten sonra Raif Beyden haber alamadığını söyler. Madam Moiz bir haber alırsa iletmek bahanesiyle adresi alır ve hemen polis memurlarına iletir. Remzi ve Seyit efendiler bu konuda da anlaşmazlığa düşer; Seyit Efendi bu kişinin kesin cinayetle ilgili olduğunu düşünürken Remzi Efendi masumiyetine inanmaktadır, bununla birlikte yine de sorgulanması gerektiğini düşünür.

Cinayeti soruşturanlardan Remzi Efendi bir yandan da maktulün son görüldüğü yer olan apartmandan onu alıp Sirkeci Garı'na götüren arabacıyı bulmaya çalışır. Onlara destek olmak isteyen maktulün kardeşi Rasih Bey de gazeteye ilan vererek arabacının bulunmasını kolaylaştırmak ister. İlanına para ödülü de eklediği için Raif Beyi bırakan kişi olduğunu iddia eden sekiz arabacı çıkar. Anlatıcı bunların anlattıkları hakkında "güzel uydurulmuş masallar" açıklamasıyla hiçbirinin gerçek olmadığını haber verir. Arabacıların farklı ifadelerinden sonra ortaya bir arabacı daha çıkar ve şivesinden Ermeni olduğu anlaşılan bir kadınla konuştuktan sonra müşterisinin Sirkeci'ye gitmekten vazgeçip Eyüp'te bir eve gittiğini söyler. Soruşturmayı yürütenler hem *Aşharh* gazetesinden dolayı zaten işin içinde bir Ermeni olma ihtimalini düşündüklerinden hem de belli bir mekân verilmesinden dolayı bu arabacının ifadesini ciddiye alırlar.

Remzi ve Seyit efendiler yine kılık değiştirerek Eyüp'e arabacının işaret ettiği eve gider. Evin içinde yaptıkları incelemede yerde kan lekeleri görürler. Seyit Efendi her zamanki gibi hızlı bir şekilde cinayetin burada

işlendiği hükmünü verirken tecrübeli polis memuru Remzi Efendi onun bu “inandırıcı ve aceleci hükmü”ne katılmadığını belli eder. Kan izlerini takip ederek mahzene ulaştıklarında orada gördükleri kemikler daha önce burada pek çok cinayetin işlendiğini düşündürse de Raif Bey cinayetinin de burada gerçekleşip gerçekleşmediği belli değildir. Remzi Efendi “kesik baş”ın bulunduğu kuyunun Alamescit’te olması dolayısıyla buna pek ihtimal vermez. Arabacı ciddi bir sorguya alınınca ödül için bu planı tertiplelediğini itiraf eder.

Polis memurları, şüphelilerden Madam Parseh’in evini ziyaret ettiklerinde oğlu Leon’un eşyaları arasında cinayetin önemli delillerinden biri olan *Aşharh* gazetesini bulurlar. Bu gazete koleksiyonunu taradıklarında ellerinde bulunan 4 Kasım tarihli gazetenin eksik olması şüphelerinin iyice artmasını sağlar. Bu delil dolayısıyla Seyit Efendi Leon’un katil ya da katile yardım eden bir kişi olduğundan emin olur. Evi gezmeye devam ettiklerinde hizmetçinin odasında gördükleri bir örtünün “kesik baş”ın sarılı olduğu kumaşla aynı olması yine okların Leon’u göstermesine sebep olur. Bunun üzerine sorgu derinleştirilir, Madam Parseh ve oğlu Leon karakolda sorgulanır, yaşadıkları mahallede yaşayanlara bu aile hakkındaki kanaatleri sorulur hep olumlu cevaplar alınır. Leon’un Raif Beyin evine gelip giden kişilerden olup olmadığı ev sahibi Madam Moiz’e sorulur, Moiz’in de onu daha önce hiç görmediğini söylemesi üzerine Leon’un da katil olmadığı düşünülür. Madam Parseh’in İsviçre’de yaşayan yeğeni Aleksan da sorgulanır ve o da suçsuz olduğuna polisi ikna eder. Bu aileyle bağlantılı geriye tek kişi kalmıştır o da hizmetçi Araksi. Araksi’nin sorgusunda cinayetin önemli delillerinden olan kumaş ve gazete parçasının Leon’un arkadaşları olan Alber ve Flora’ya yiyecek ve kömür verirken kullanıldığı ortaya çıkar.

5. Gerçeğin Ortaya Çıkması

Gazete ve kumaşla ilgili gizemin çözülmesi okların Leon’dan Alber ve Flora’ya çevrilmesine sebep olur. Remzi ve Seyit Efendiler yine kılık değiştirerek Kumkapı’ya Alber’in evine gider, ev sahibinden 8 Kasım’da evden ayrılıp bir daha dönmediklerini öğrenirler. Maktul Raif’in de kaldığı yerden en son 6 Kasım’da ayrılmış olması dolayısıyla cinayetin 7 ya da 8 Kasım’da işlenmiş olduğunu düşünürler. Remzi Efendi fotoğraf atölyesi olarak kullandıkları mahzende fotoğraf camı üzerinde bir insan şekli görür ve “işte katili yakaladım” diye sevincini belli eder. Remzi ve Seyit Efendiler fotoğraftaki kişiyi bulmak için çabalarken tesadüfen Alber ve Flora karşılıklarına çıkar ve takibe başlarlar. Bu kısımda yine tesadüfler yardımıyla Remzi Efendi aralarındaki konuşmayı dinleme fırsatı bulur ve ilginçtir ki cinayet hakkında konuşmaktadırlar. Remzi Efendinin dikkatini çeken bir

başka şey ise Alber ve Flora olarak bildiği bu kişilerin birbirlerine Bernar ve Fani olarak hitap etmesidir. Bu takip esnasında çift sinemaya gider ve bir cinayet filmi izlemeye başlar, polis memurları da hemen yan koltuklarında oturmakta ve yine onları dinlemektedir. Filmdeki cinayet sahnesinde Fani'nin yanındakine Raif Beyin boğulma sahnesini hatırladığını söylemesi, ardından da sinema çıkışında kendisini izleyen memurları Raif Bey cinayetini konuşmak üzere evine davet etmesi şaşırtıcıdır. Kendilerinin katil olmadığını söyleyen kadının adı Fani'dir, polisin aradığı Alber ve Flora'nın arkadaşıdır ve polise onların hikayesini anlatmaya başlar. Bu ikilinin gerçekte kardeş değil sevgili oldukları, zengin kişileri evlilik vaadiyle dolandırdıkları, en sonunda da Raif Bey cinayetini işledikleri Flora'nın yazdığı mektup sayesinde anlaşılmaktadır. Flora'nın Fani'ye gönderdiği bu mektup cinayetin somut bir delilidir.

Tıpkı üstadı A. Mithat'ın *Esrar-ı Cinayat*'ta yaptığı gibi Gürpınar da bu romanda cinayetin çözümünü mektupla sağlamış olur. Flora'nın Fani'ye yazdığı mektupla birlikte hem cinayetin katili/katilleri kesinleşir hem de cinayetin sebebinden işleniş şekline kadar roman boyunca süregelen gizem ortadan kalkar. Cinayetin sebepleri arasında üç temel şey sıralanır: Raif Beyin yaşça dengi olmayan biri ile evlenmek istemesi, Alber ve Flora'nın "bozuk zamanın felsefesi"ni benimsemeleri ve para. Cinayet anında Alber'in Flora'ya "Ben bu cinayeti senin gençliğine bir refah temin etmek için yapıyorum." (Gürpınar, 2021: 189) demesi en temel dürtülerinin para olduğunu göstermektedir. Flora cinayeti itiraf ettiği mektubunda "*Raif Beyin parası kendini maktul, bizi de canı etmekle kalmadı. Alber'in büsbütün ahlakını bozdu.*" (Gürpınar, 2021: 196) diyerek paranın kötülüğü fikrini dile getirmiş olur. Mektupta Flora ahlaki düşüşlerini ekonomik sebeplere bağlar. Onları bu cinayete iten şey bir anlamda parasızlık yüzünden hissettikleri çaresizliktir; yiyecek, giyecek, barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılamada ciddi sıkıntılar yaşamışlardır. Bunu insanların sanata değer vermemesine bağlarlar. Sanat para kazandırmadığı için Flora güzelliğini kullanarak para kazanma yolunu denemiş bu da yetmeyince "ölmek için öldürme felsefesi"ni benimsemiştir. Flora'nın mektubundaki bazı cümleler Marksist bakış açısıyla sınıflar arasındaki farklara işaret etmektedir:

"Çünkü bazı insanların bembeyaz keten örtülü, çiçeklerle süslü sofralarda nefis etler, bazılarının toprakla karışık otlar yemeleri, bazılarının yıldızlı tavanların hazaver ziynetlerine gömülerek sefalar içinde uyumaları, bazılarının kâh kalbur gibi akan kâh ateş gibi yakan tabii kubbe altında çukurlara kıvrılarak yatmaları ne demektir? Tabiat sahasındaki hayvanların inleri, kuşların yuvaları hep birbirine benzediği hâlde hayat tarzınca

insanlar arasında görülen bu büyük zinet ve sefalet farkı neden ileri geliyor?” (Gürpınar, 2021: 176)

Bu noktada doğu-batı karşılaştırması yapılır ve batıda geçim sıkıntısının sebeplerinin ve çözümlerinin araştırıldığı, doğuda ise her şeyin olduğu gibi bu konunun da kaderle açıklandığı söylenir. Yine mektupta yer alan *“Zaruretimiz arttıkça, sefil bucaklarda bazı geceler aç yattıkça, muhteşem hanelerin manzaraları, şık otomobillerin homurtuları, zengin mutfaklardan gelen yemek kokuları bizi kudurtmaya başladı.”* (Gürpınar, 2021: 177) cümlesi cinayetin sebebinin para olduğunu göstermektedir. Cinayetten önce Raif Beyi Flora ile evlenme vaadiyle dolandırmak istediklerinde yine bunu da sınıflar arasındaki farkla mazur göstermeye çalışırlar. Flora ile Alber arasındaki diyalogda Flora: *“Her birikmiş servette parasızların da hisseleri, hakları vardır. Zamanın felsefesi bu değil mi? İhtiyarın yüzüne gülelim. Hissemizi çekelim.”* (Gürpınar, 2021: 180) der. Mektupta Raif Beyi dolandırma isteğiyle başlayıp cinayete kadar olanlar ayrıntılı anlatılır, buna göre Alber ve Flora Raif Beyi bütün parasını yanına alıp beraber yurt dışına gitme vaadiyle kandırıp bir şekilde parayı alıp kaçarak zengin olmayı planlamıştır. Ama parayı alıp kaçtıkları fark edilince çok kolay yakalanacaklarını düşünerek Raif'i öldürmeyi daha garanti bir çözüm olarak görürler. Raif önce içki ile uyuşturulmuş, sonra uykuya dalması fırsat bilinmiş, ardından ipe boğulmak suretiyle öldürülmüş, ardından da başı ve diğer uzuvları kesilmiştir. Kimliği belirlemede en önemli unsur olduğunu düşündükleri için de önce baştan kurtulmak istemişlerdir. Cinayetten bir süre sonra Alber parayı alıp Roma'ya kaçmış başka bir sevgili bulmuş, hatta onunla evlenmiştir, bunu öğrenen Flora kıskançlık ve intikam duygularıyla Alber'i öldürüp sonra intihar eder. Anlatıcı bu cinayeti verirken kişilerin iç dünyasını da kısmen yansıtmaya çalışır, Alber'in tüm para hırsına rağmen *“canavarlıkla insanlık”* arasında gidip gelmesini, Flora'nın kendilerini bu kararlarından vazgeçirecek bir kurtarıcı beklemesini, kendilerini ağlayarak üzümlere cinayet işleyen *“merhametli caniler”*, *“ince hisli caniler”*, *“acemi kasaplar”* olarak görmelerini okuyucuya göstermek ister.

Gürpınar'ın “Yüksek Felsefe”si

Flora'nın intihar etmeden önce yazdığı uzun mektupta Gürpınar'ın *“yüksek felsefesi”*nden izler görmek mümkündür. Flora'nın büyükannesinin yanında geçen masum çocukluk ve gençlik günlerini anlatması, sonra başta sevgilisi Alber olmak üzere çevresindeki insanlarla birlikte kendisindeki bozulmanın başladığına dikkat çekmesi, natüralist anlayışın insan-çevre ilişkisine uygundur. Berna Moran *“Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Yüksek Felsefesi”* başlıklı incelemesinde romanı, halkı eğitmek amacı ile kullanma konusunda Ahmet Mithat'ı izleyen Gürpınar'ın daha köklü değişiklikler

yapmak istediğini belirtir. Moran, Gürpınar'ın “*Ben her eserimde kari'lerimi, avamı şathiyat [eğlenceli fıkralar] arasında yüksek bir felsefeye doğru çekmeğe uğraşım!*” cümlesinden hareketle aşılacak istediği “yüksek felsefe”yi toplumsal adalet, kadın-erkek ilişkisi ve din başlıkları altında toplar. Gürpınar'ın birçok romanında toplumsal ve ekonomik adaletsizlik konusuna değindiğini bazı romanlarında ise fakirlerin böyle bir sömürü düzeninde zenginleri soymasının suç sayılmayacağı fikrini savunduğunu belirtir. *Kesik Baş*'ta da bu düşünceyi destekleyici kısımlar yer almaktadır.

Moran Gürpınar'ın *Can Pazarı* adlı romanında karaborsacıları, vurguncuları, zenginleri soyan çetecileri “sevimli delikanlılar” olarak nitelediğini, onları savunduğunu, yurt dışına kaçıp paralarını harcamalarına göz yumduğunu söyler. Çünkü asıl amaç bu gençlerden ziyade sosyal adaletsizliğe sebep olanların cezalandırılmasıdır. *Utanmaz Adam* romanında da çete reisi, haksız sosyal düzeni bahane göstererek sahtekarlık yoluyla haksız bir kazanç elde eder ve bir ceza görmez. *Dünyanın Mihveri Kadın mı, Para mı?* romanında yine toplumsal eşitsizlik konusu üzerinde durulmuştur. Bu romanda ise işlenen suç cinayet olduğundan romanın sonunda bu suçu işleyenler de cezalarını çekerler. (Moran, 2001: 114-119)

Moran'ın Gürpınar'ın romanlarında dikkati çektiği bir diğer nokta ise toplumsal eşitsizliğe isyan eden kişilerin düzeni değiştirmeye çalışmak yerine bu düzene uymalarıdır. Dolayısıyla bu tarz romanların toplumsal bir sorunu ele almak ya da çözmekten ziyade bu kişilerin işlediği suçları anlatarak polisiye özellik gösterdiğini söyler. Suç işleyenlerin suçlarına bir özür ya da bahane olarak söylediği sözler bir “nutuk” olarak kalmış, sınıf değiştirenler eleştirdiği kişiler gibi davranmaya başlamıştır. Bu romanda da Raif Bey cinayetini işlemek için fakirlik ve aşkı sebep gösteren Alber'in cinayet sonrası paraya ulaşınca aşkı Flora'yı da fakirlerin haklarını da düşünmeyerek rahat bir hayat yaşamaya başladığını görüyoruz.

Moran, Gürpınar'ın toplumda yerleşmiş ahlaki değerleri sorguladığını ve yeni değerler getirmeye çalıştığını, bu konuda Nietzsche'nin epeyce etkisinde kaldığını söyler. Hayatını sürdürebilmek için ahlak kurallarını dikkate almadan savaşıyor; fakirlere değil zenginlere musallat olan hırsız örneğini Nietzsche'den aldığını belirtir. Böylece ezilenler, bolluk içinde yaşayan zenginleri cezalandırmaktadır. Moran, Gürpınar'ın yasaların veremediği cezayı hırsızlara verdirmekten bir tür intikam keyfi aldığından söz eder. *Kesik Baş*'ın Bitirirken başlıklı son kısmında yazarın Nietzsche'ye yaptığı atıfa dikkati çeker: “ ‘Aç kalmaktansa çalmalı’ ilkesinde Nietzsche'den esinlendiğinin bir kanıtı da *Kesik Baş*'tadır. Romanda bu ilkeye göre davranan ve işi cinayete dek götürenlerin bu felsefesi için, «Nietzsche gibi bazı filozoflar da ölmek için öldürmeyi mübah gösterecek

yollar arıyorlar» diyerek bu konudaki kaynağını belli eder.” (Moran, 2001: 122)

Moran'ın da işaret ettiği gibi Gürpınar bir yandan eğitimle, bilime dayalı pozitivist düşünceyle toplumdaki bozuklukların düzeltilebileceğine inanırken öte yandan insan tabiatındaki zaafı onu umutsuzluğa düşürmektedir. İnsanların bencil olduğu, güçlünün zayıfı ezerek yaşadığı görüşü Gürpınar'ın romanlarında çeşitli roman kişileri tarafından dile getirilir. *Kesik Baş*'ta Alber hayatta kalmak için eskiden beri insanın insanı öldürdüğü, servet sahibi olanların koruyacak akla ve güce sahip olmaları gerektiği üzerine bir felsefe ile cinayetini mazur göstermeye çalışır. Benzer fikirler *Şıpsevdi* romanında da karşımıza çıkar, Meftun, Kasım Efendinin kasasından senet çalmaya eniştesi Mahir'i teşvik etmek için bunun hırsızlık sayılmayacağını, zenginlerin haksız kazanç elde ettiğini söyleyerek kendine göre bir adalet anlayışını dile getirir. *Kesik Baş*'ın bir başka kısmında da Alber cinayetsiz bir hayat olmayacağı, toplumun cinayet ve yalanlar üzerine kurulu olduğu, bunun adına da savaş diyerek daha masum göstermeye çalıştığı düşüncesini dile getirir. Flora bunu “kanlı felsefe” olarak niteler.

Gürpınar diğer romanlarında da değindiği kadın-erkek ilişkisi konusunu *Kesik Baş*'ta da ele almıştır, Raif Beyin aşk peşinde koşarken cinayete kurban gitmesi, birbirine aşık bir çift olan hatta cinayeti bile bu sebeple işleyen Flora ve Alber'in sonlarının da ölüm olması, Alber'in Flora'yı aldatması yazarın aşk ve evlilik konularındaki olumsuz tutumunun bir yansıması olarak düşünülebilir. Romanın sonunda Flora “*Hani ya benim için şiddetli, müebbet bir ateşle yanıyordu... Bu nihayetsiz aşkı ne oldu?*” (Gürpınar, 2021: 197) diye sormaktadır. Moran da Gürpınar'ın romanlarında kadın-erkek ilişkilerinin derin bir aşk ya da evliliğe dönüşmediğine dikkati çeker ve aşk felsefesinin kaynağı olarak da Schopenhauer'u gösterir. Ayrıca romanlarındaki temel çatışmayı aşk ve para ile aldatan ve aldanmış ikiliğinin oluşturduğuna dikkat çeker. (Moran, 2001: 152)

Romanda cinayet şüphelileri arasında adı geçen Bernar ve Fani üzerinden aile kavramı da sorgulanır. Anlatıcı, bu sorgulamayı biri İtalyan, diğeri Avustralya asıllı iki yabancıya yaptırmayı uygun görmüştür. Onları “şimdiki zamanın nikahsız karı kocalarından, papazların takdislerine bedel kendi gönüllerinin meyelanıyla birbirlerine bağlanmış ailelerinden” şeklinde takdim eder. Onların şahsında aile kavramının kaybolmaya başlaması, evliliğin zevk ve mutluluğu öldürmesi gibi evlilik ve aile kavramına dair çeşitli olumsuz düşünceler dile getirilir.

Gürpınar'ın “yüksek felsefe”si kapsamında değindiği bir diğer konu dindir. *Kesik Baş*'ta cinayetin faillerinden Flora bir nevi günah çıkarmak için

yazdığı mektubunda yaşadığı vicdan azabını cehenneme benzetir, ortağı Alber, ahireti “halkın inandığı gülünç şeyler” arasında görür ve korkmasına gerek olmadığını söyler. Flora Allah’tan korkmasa, ahirete inanmasa da adaletten korkmaktadır. Alber bunu da saçma bulur, insanı öldüren yine insanken, insanın adaletine nasıl güvenilir? diye sorar. Kaplan, Gürpınar’ın romanlarında genel ahlak kabullerine aykırı fikirleri muhafazakarların saldırısından korunmak için genellikle akıl ve kültür bakımından zayıf kişilere söylediğini belirtir (Kaplan, 1997: 473-474). *Kesik Baş*’ta da bu tarz fikirler bir katil olan Alber tarafından dile getirilmiştir. Göçgün de Gürpınar’la ilgili çalışmasında cinayetin faili Alber’i “Bolşevik ahlaklı” olarak niteler ve “ahiret” ve “ruz-ı ceza” gibi mefhumları alaya almasına dikkati çeker (Göçgün, 1993: 423).

Öte yandan romanın sonunda Flora’nın birlikte cinayet işlediği Alber’i öldürüp kendisinin de intihar etmesi -işin içinde ayrıca kıskançlık olsa da- cinayet dolayısıyla yaşadığı vicdan azabının bir sonucudur, yani suçun cezasını adalet kesmemiştir, hayatları ile ödedikleri cezanın kaynağı vicdandır. Bu yaklaşımda da ahlakı dindeki ödül-ceza gibi dış etkenlerden çok içten gelen bir duygu olarak gören Schopenhauer etkisinden söz edilebilir.

Romanda “adalet” kelimesi birçok kez tekrarlanır. Romanın baş kısımlarında maktulün eşi “adalet isterim” diyerek cinayeti işleyenlerin ortaya çıkarılmasını talep ederken romanın sonunda olayı çözmekle görevli memurlardan Seyit Efendinin cinayeti işleyen Alber ve Flora’nın da ölmesini anlamlı bulur: “*Buna manevi kısas mı dersiniz? Tesadüf mü? İşte bizim ellerimiz canilerin yakalarına yapışmadan adalet yerini buldu.*” (Gürpınar, 2021: 198)

Kesik Baş’ta dikkati çeken bir diğer özellik Gürpınar’ın da A. Mithat gibi zaman zaman olayın akışını keserek çeşitli konular hakkında açıklamalar yapmasıdır. Romanın giriş kısmında ekonomik şartların zorluğu, işsizlik, memurların parasızlığı ya da insanların çalışmadan para kazanma isteği gibi romanın geneli ile doğrudan ilgisi olmayan çeşitli konulara değinilir. Romanda “kesik baş”ı bulması dışında bir fonksiyonu olmayan Nafiz Efendiyi bile tanıtırken onun fakirliğinden, geçim sıkıntısından bahseder. Romanın ilerleyen kısımlarında bir daha karşımıza çıkmayacak olmasına rağmen onun ekonomik durumu ve aile hayatından ayrıntılı olarak söz edilmesi yazara toplumsal aksaklıkları eleştirme fırsatı yaratır. Devamında sanat, mizah, ölüm, hayat gibi konularda bazen anlatıcının bazen roman kişilerinin yine konu dışına çıkan açıklamaları yer alır. Bunlar içerisinde en çok üzerinde durulan ölüm konusudur. Cinayeti işleyenlerden Alber ölüm konusundaki düşüncelerini dile getirirken ceset için “doğanın

malı” ifadesini kullanır ve zenginlerle fakirlerin gömülme şekli ile ilgili farklılıkları anlamsız bulur ve ölünce maddi farkların ortadan kalktığına dikkati çeker. Romanın sonunda yer alan “Bitirirken” başlıklı kısım da tamamen hayat-ölüm konusundaki düşüncelere ayrılmıştır. Bu kısımda insanın vahşiliğinin tabiatla ilişkilendirildiği görülür. Bu bakış açısını yazardaki Marksist ve natüralist fikirlerin etkisi olarak düşünebiliriz.

Romanda sık tekrarlanan bazı kelimeler dikkati çekmektedir. Bunlardan biri olan “kesik baş” hem başlığa bir gönderme hem de olay örgüsünün etrafında şekillendiği bir sembol gibidir. Bir diğer sık tekrarlanan kelime ise “tesadüf”tür. Polis memurları Seyit ve Remzi efendiler arasındaki şu diyalogda olayın çözümünde tesadüfün de önemli bir payı olduğu vurgulanmaktadır:

“- Şimdi biz aklımızın erdiği, gücümüzün yettiği kadar araştırmalarımızda devam etmekle beraber bizi hakikate götürecektir tesadüfü bekleyeceğiz.

- Bu tesadüfün zuhuru çok uzarsa?

- Uzayabilir.

- Her gizli cinayetin mutlak bir tesadüfle patlak vermesine kani misiniz?

- Ne kadar ihtiyatla işlense her cinayet mutlak bir veya birkaç iz bırakır. Ve bazı tesadüfler de bu izlerin hislerimize çarpmasına yardım ederler.” (Gürpınar, 2021: 62)

Burada olduğu gibi kelimenin geçtiği diğer yerlerde de tesadüfün yardımı ya da lütfu gibi ifadeler kullanılmıştır. Romanın sonunda ise Seyit Efendinin “Avrupalılar tesadüfe, ‘polis memurlarının hükümdarı’ diyorlar.” (Gürpınar, 2021: 198) ifadesi yine tesadüfün önemine işaret etmektedir. Zaman zaman talih kelimesi de yine tesadüfün önemini destekleyecek şekilde kullanılmıştır. Romanda geçen sır, kuşku, tetkik, tahkik, iz, gizli, şüphe, merak, muamma gibi kelimeler olay örgüsündeki gerilimi pekiştirir. Romandaki diyaloglarda yazarın diğer romanlarında olduğu gibi konuşma dilinin doğallığı vardır. Yazarın eserlerinde görmeye alışık olduğumuz mizahi sahneler bu romanda da karşımıza çıkar. Kesik başı bulmadan önce sarhoş Nafiz’in elindeki lahana ile yürümeye çalışması, ardından kuyuya düşmesi, kaynanasından dayak yemesi romandaki mizahi sahnelere örnek verilebilir. Nafiz’in kuyuya düşmesi ve bundan dolayı belediyeyi suçlaması gibi sahneler yazara toplumsal eleştiri fırsatı da verir. Roman girişteki mizahi havadan sonra “kesik baş”ın gizemi ile polisiye romana dönüşür. İlerleyen kısımlarda ise mizah özellikle Raif Beyden bahsedilen kısımlarda karşımıza çıkar. Flora sadece parası için beraber olduğu Raif Beyden

mektubunda “bu aşk ineğini her hâlde umduğumuz kadar bir bereketle sağamıyorduk” (Gürpınar, 2021: 181) gibi alaycı ifadelerle söz eder. Benzer şekilde anlatıcı da Raif’in Flora’ya kendini beğendirmeye çalıştığı sahneleri mizahi şekilde verir.

Todorov’a Göre Polisiye Roman

Todorov, giriş kısmında bahsettiğimiz “The Typology of Detective Fiction” adlı çalışmasında bir polisiye romanda mutlaka olması gereken özellikleri sekiz maddede toplar. Bunların *Kesik Baş* romanında ne ölçüde bulunduğunu göstermeye çalışacağız.

1. Romanda en fazla birer dedektif ve suçlu, en az da bir kurban (ceset) olmalı. *Kesik Baş*’ta dedektif yerine polis mektebinde yetişmiş zabıta memurları olarak tanıtılan Remzi ve Seyit Efendi adlı iki görevli vardır. Remzi Efendi daha tecrübeli ve yetenekli biri olarak çizilirken Seyit Efendi daha çok onun yardımcısı konumundadır. Suçlu alışlageldiği gibi romanın sonunda karşımıza çıkar. Suçlu bir kişi değil, birbiriyle gönül ilişkisi bulunan iki kişidir. Yazar, suçluları gayrimüslimlerden seçmiştir, bunu o dönem Osmanlı’da toplumsal hayatta gayrimüslimlerin önemli bir yeri olması ile açıklayabiliriz. Kurban ise adeta kadınlara olan zaafının cezasını çeken Raif Efendi adında orta yaşlı ve zengin bir erkektir. Polisiye romanlarda kurbanların zengin veya seçkin kişilerden seçilmesi sıklıkla görülür.

2. Zanlı, profesyonel bir suçlu veya dedektifin kendisi olmamalı, kişisel sebeplerden ötürü cinayet işlemeli. Romanda cinayet suçunu Alber ve Flora adlı iki sevgili işlemiştir. Cinayet fikri önce Alber’den çıkmıştır, onu Raif Beyi öldürme fikrine iten iki ana sebep vardır: biri Flora’yı Raif Beyden kıskanması, diğeri ise Raif Beyin paralarına sahip olmak. Yani Alber de Flora da çalışmadan rahat bir hayat yaşama arzularının etkisiyle cinayet işlemiştir.

3. Polisiye romanda aşka yer yoktur. Romanda Raif Beyin Flora’ya aşkından bir de Alber-Flora arasındaki aşktan söz edilirse de bu daha çok cinayetin sebebini açıklamak içindir. Raif Beyin öldürülmesinin sebebi para olduğu kadar Flora’ya olan zaafıdır. Daha sonra Flora’nın Alber’i öldürme sebebi Alber’in paraları da alıp başka bir kadınla kaçmasıdır. Flora’nın intiharında ise vicdan azabıyla birlikte ihanete uğramasının verdiği üzüntü de vardır. Romandaki her üç ölümden de aşk ve para etkili olmuştur. Bu polisiye roman kurgusuna çok uymasa da Gürpınar, insani zaafı sergilemek istemiştir.

4. Zanlıyı önemli kılan bir şeyler olmalı:

a. Gerçek hayatta uşak ya da hizmetçi olmamalı.

b. Kitapta ana karakterlerden biri olmalı. Romanda zengin bir kişi kadrosu olduğu için pek çok isim geçmektedir. Bunlar arasında cinayeti işleyen Alber ve Flora'ya ana karakter demek pek mümkün görünmemektedir. Hatta bu iki isim sürpriz bir şekilde romanın son kısımlarında karşımıza çıkar.

5. Her şey rasyonel bir şekilde açıklanmalı; fantastik olana yer yok. Olayı çözmekle görevli kişilerden özellikle Seyit Efendi araştırmaya, gözleme, delillerin akılcı yöntemlerle değerlendirilmesine önem vermekte, bununla birlikte tesadüf ve talihin yardımını da reddetmemektedir.

6. Ne tasvirlerle ne de psikolojik analizlere yer var. Romanda tasvir ve tahlil yok denebilir. Az sayıda mekân tasviri ve fiziksel tasvir gerektiği ölçüde yer almaktadır. Tasvir ve tahlilden ziyade hareketli bir olay örgüsü hem polisiye romanın yapısına uygundur hem de Gürpınar'ın diğer romanlarında da genellikle bulunan bir özelliktir.

7. Hikâyeyle ilgili bilgilerde şu eşleşmeye uyulmalı: “yazar: okur = suçlu: dedektif”. Romanda yazar ve suçlu cinayeti kurgularken okur ve dedektif çözmeye çalışmaktadır. Romanın sonunda yer alan mektupla birlikte okur da cinayeti çözmekle görevli kişiler de katili öğrenmiş olur.

8. Sıradan durumlar ve çözümlerden uzak durulmalı. *Kesik Baş*'ta cinayetin önce boğup sonra baş ve uzuvların parçalanarak işlenmesi, maktulün kimliğinin bir süre teşhis edilememesi, pek çok şüphelinin olması, olayın polis tarafından değil kendiliğinden çözülmesi, cezanın kanunla değil kendileri tarafından verilmesi gibi durumlar romanı ilgi çekici kılmaktadır.

Todorov polisiye roman kurgularından bahsederken “whodunit” (kim yaptı) olarak adlandırılan klasik kurgunun suçun hikâyesi ve soruşturmanın hikâyesi olmak üzere iki hikâye içerdiğine dikkati çeker. İlk hikâye, suç hikâyesi, ikinci hikâye başlamadan biter; ikinci hikâye, soruşturmanın hikâyesi ise romanın nasıl yazıldığını açıklamaktan ibarettir der. Bir başka deyişle suça dair olan ilk hikâye, “gerçekte neler olup bittiğini” anlatırken, soruşturmaya dair olan ikincisi “okurun (ya da anlatıcının) olayları nasıl öğrendiğini” izah eder. Bir diğer polisiye kurgu 'série noire' (the thriller) (heyecan) başlığı altında ele alınır. Bu tip kurguda anlatı anının öncesindeki bir suç hakkında bize bilgi verilmez, suçun hikâyesi ve soruşturmanın hikâyesi eş zamanlıdır, kaynaşmıştır. “whodunit” (kim yaptı) kurgusundaki gizem yoktur ama okuyucunun ilgisi iki biçimde canlı tutulur: merak ve gerilim. Merakta, sonuçtan sebebe doğru ilerlenir; sebebi, belirli bir neticeden (bir ceset ve birtakım ipuçları) yola çıkarak bulmamız gerekir.

Gerilimde ise ilerleme sebepten sonuca doğru gerçekleşir. Okura önce suçlular sunulur ve gerçekleşecek suçun beklentisiyle okurun ilgisi çekilir. Üçüncü kurgu şekli ise “roman à suspense” (gerilim romanı) dir. İkinci kurgu şeklinde olduğu gibi bunda da soruşturmanın hikayesine ağırlık verilir. Okur gelecekte ne olacağı ile ilgilenir (Todorov, 2000: 137-144). Stephen Kern ise geleneksel olay örgüsüne sahip eski polisiyelerin açık seçik bir neden-sonuç ilişkisine bağlı kalırken modern polisiye romanların daha çok cinayetin kim tarafından işlendiği ile ilgilendiğini belirtir. (Kern, 2008: 17-18)

Kesik Baş romanının kurgusuna baktığımızda tam olarak bunlardan birine dahil etmek pek mümkün değildir, her birinden çeşitli özellikler görülmektedir. Bir cinayet ve o cinayetin soruşturulması olmak üzere iki temel hikâye vardır. Klasik polisiye romanlarda olduğu gibi okuyucu cinayeti kimin işlediğini de merak eder, yazar hikâye boyunca karşımıza hep muhtemel katiller çıkararak ilgimizi canlı tutar. Cinayet, romanın sonunda çözüldüğünde ise katillerin romanda ana karakter olarak yer alan kişiler olmadığını görürüz. Katilin beklenmeyen, daha önce bahsedilmeyen biri olması okuyucuyu şaşırtır. Bununla birlikte aslında yazar kimin yaptığından çok neden yaptığı ile ilgilenmekte ve okuyucunun merakını da buraya yönlendirmeye çalışmaktadır. Bunu yaparken heyecan, gizem, gerilim gibi unsurları besleyecek yollara da başvurur. *Kesik Baş* polisiye romanlarda görmeye alışık olduğumuz gibi olay suçun işlenmesiyle başlar ve sondan başa doğru gider. Roman cinayetle başlayıp yine cinayetle biter. Hareketli bir olay örgüsü vardır. Asıl hikâyeyi oluşturan Raif Bey cinayeti dışında katillerinden Flora'nın Alber'i öldürmesi ve kendisinin de intihar etmesi ile roman boyunca toplamda üç ölüm gerçekleşmiş olur.

Bir TÜBİTAK projesi olarak (1870-1928) arasındaki polisiye eserler üzerinde yapılan Türk “Bilimkurgu Edebiyatı Külliyatının Ortaya Çıkarılması ve Analizi” adlı çalışmada Todorov'un incelemesinin yanı sıra Propp'un masallar üzerindeki yapısal yaklaşımını da dikkate alınarak Türkçe polisiyenin karakteristik özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır (Ardalı Büyükarman, 2015). Buna göre *Kesik Baş* romanı hikâyenin olay ile açılması, sürprizle gerilimin canlandırılması, gizem ve muammanın ön planda olması, kahramanların karakteristik özelliklerinin vurgulanması, alet-edevat kullanmak yerine kişilerden yardım alınması, anlatının akışı kesilerek açıklamalar yapılması, kılık değiştirmeden yararlanılması, cinayetin hırsızlık sırasında ortaya çıkması, araştırıcının olayı çözerken sezgi ve tahminlerinden yola çıkması gibi özellikleri ile başlangıç dönemindeki Türk polisiye romanları ile benzerlik gösterir. Öte yandan bu romandaki gibi suçluların ölü olarak ele geçirilmesi Türk polisiye romanında çok sık görülmez. Cinayet,

polisiye romanlarda en sık karşılaştığımız suç şekli iken ve cinayet aleti olarak genelde kesici aletler ve bıçak tercih edilirken *Kesik Baş*'ta kurban önce boğulmuştur.

Sonuç

Türk edebiyatında ilk örnekleri çevirilerle başlayan polisiye roman daha sonra telif eserlerle devam etmiştir. Gürpınar'ın bu türdeki tek eseri *Kesik Baş*'tır. Romandaki polisiye kurgu, suçun mahiyeti, cinayeti çözmekle görevli kişinin/kişilerin tanıtılması, ipucu ve delillerin değerlendirilmesi, şüphelilerin sorgulanması, gerçeğin ortaya çıkması başlıkları altında değerlendirilmiştir. *Kesik Baş*'ta olay örgüsünün temelini bir cinayetin çözülmesi oluşturur, Gürpınar roman boyunca okuyucuyu merak içerisinde tutmayı başarır. Cinayetin açıklığa kavuşması için polis soruşturması, olay yeri incelemesi, tıbbi inceleme, tanıklarla görüşme gibi yollardan faydalanılır. Cinayeti çözmekle görevli kişiler ayrıntılı bir şekilde tanıtılır. Yazar, Batılı polisiye romanlarda gördüğümüz dedektif ve yardımcısını yerleştirerek Remzi ve Seyit adlı ikiliyi yaratmıştır.

Cinayete dair ipucu ve delillerin toplanmasında gazeteden önemli ölçüde faydalanılmıştır. Hem olayın çözülmesi için gazeteye ilan vererek tanıkların bilgisine başvurulmuş hem de cinayetin önemli bir delili olan "kesik baş" gazeteye sarılmıştır. Romanın ilerleyen kısımlarında gazete ve kesik başın yanı sıra alyans, altın diş, kumaş parçası, kurşun kalem gibi delillerin de ortaya çıkması okuyucunun ilgisini arttırır.

Romandaki ilk belirsizlik maktulün kimliği ile ilgilidir, bu tespit edildikten sonra ise cinayeti işleyen kişiyi bulmaya yönelik sorgulamalara yer verilir. Sorgu esnasında polisiye romana has bir yöntem olarak kılık değiştirmeden de faydalanılır. Cinayetin çözülmesi ise katillerden biri tarafından yazılan mektupla olmuştur; bu mektup cinayetin sebepleri ve işleniş şekli hakkında önemli bilgiler içerir. Mektup, Türk edebiyatındaki ilk telif polisiye roman olarak kabul edilen *Esrar-ı Cinayât*'ta da cinayetin çözümünü için kullanılmıştır.

Cinayetin sebepleri arasında paranın yer alması Gürpınar'ın Marksist bakış açısını bu romanında da kullandığını göstermektedir. *Kesik Baş* polisiye roman olmasına rağmen toplumsal adalet, kadın-erkek ilişkileri, aile, din gibi çeşitli konulara dair diyaloglar da önemli yer tutmaktadır.

Sonuç olarak polisiye romanlarda rastlanmayacak ölçüde toplumsal eleştiriye yer vermesi, tesadüflerden sıklıkla yararlanılması gibi kusurları olmakla birlikte bir suç hikâyesi barındırması, ayrıntılı tasvirlerle ve ruh tahlillerine yer vermemesi, olayın çözümünde delil ve ipuçlarından hareket

edilmesi, merak ve gerilimi roman boyunca sürdürebilmesi ile türün genel özelliklerine uyar. Aşk konusunu polisiye olay örgüsünün bir parçası yapması ilgi çekicidir. Bu konuda benzer şekilde polisiye romanlarında aşka yer veren A. Mithat'tan ilham aldığı düşünülebilir. (Gökçek ve Durgun, 2013: 55) Yazarın cinayeti kimin işlediğinden çok cinayetin neden işlendiğine vurgu yapması alışılmış polisiye roman anlayışından farklıdır.

Todorov, "Kusursuz polisiye roman, türün kuralları tarafından çizilen sınırları aşan değil, türün kurallarına uygunluk gösterendir." der. Todorov'un polisiye romanda olması gereken özellikler olarak sıraladığı maddelerin bir kısmı *Kesik Baş*'ta vardır. Bunları romanda bir polis (dedektif), bir suçlu, bir kurban (ceset) bulunması, zanlının kişisel sebeplerle cinayet işlemesi, tasvir ve tahlillerden ziyade hareketli bir olay örgüsü bulunması, sıradan çözümlerden uzak durulması olarak sıralayabiliriz. Todorov'un ölçütlerine göre Gürpınar'ın romanı "kusursuz bir polisiye roman" olarak nitelenemese bile Türk edebiyatında polisiye roman türünde dikkate alınması gereken eserlerden biridir. Bir cinayeti ve çözümünü ele aldığı eserinde suç ve ceza kavramını da sorgulaması romanı benzerlerinden farklı bir yere taşımaktadır.

KAYNAKÇA

ARDALI BÜYÜKARMAN, Didem (2015). "Türkçe Polisiyenin Karakteristik Özellikleri (1870-1928)," K24. Erişim adresi <https://t24.com.tr/k24/yazi/turkce-polisiyenin-karakteristik-ozellikleri-1870-1928,388>

GÖÇGÜN, Önder (1993). *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanları ve Romanlarında Şahıslar Kadrosu*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

GÖÇGÜN, Önder (1996). "Gürpınar, Hüseyin Rahmi". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul, c. 14, s. 324-326.

GÖKÇEK, Fazıl ve Durgun, H. Harika (2013). "Ahmet Mithat Efendi'nin Polisiye Romanları". Edebiyatın İzinde Polisiye Edebiyat. (Editör: Seval Şahin, Banu Öztürk, Didem Ardali Büyükarmen). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

GÜRPINAR, H. Rahmi (2021). *Kesik Baş*. (Yayına Hazırlayan: Emine Gürsoy Naskali). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

HUYUGÜZEL, Ö. Faruk (2018). "Polisiye Roman", *Eleştiri Terimleri Sözlüğü*, İstanbul. Dergâh Yayınları.

KAPLAN, Mehmet (1997). "Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Aslı Tipler". *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar I*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

KERN, Stephen (2008). *Nedenselliğin Kültürel Tarihi Bilim Cinayet Romanları ve Düşünce Sistemleri*. (Çev. Emine Ayhan). İstanbul: Metis Yayınları.

MORAN, Berna (1994). "Bir Cinayet Romanı ve Postmodern Polisiye". *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 3*. İstanbul: İletişim Yayınları.

MORAN, Berna (2001). "Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Yüksek Felsefesi ve Şipsevdi". *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1*. İstanbul: İletişim Yayınları.

SOLMAZ, Mustafa (2016). "Esrâr-ı Cinâyât'ın Günümüze Kadar Olan Polisiye Romanlar Üzerindeki Etkisi". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c.9, sayı: 44, s. 245-253.

SOYKAN, Tankut (2018). "Polisiye Roman yazarı Olarak Hüseyin Rahmi Gürpınar". Erişim adresi <https://221bdergi.com/polisiye-roman-yazari-olarak-huseyin-rahmi-gurpinar-i-tankut-soykan/>

TODOROV, Tzvetan (2000). "The Typology of Detective Fiction". *Modern Criticism and Theory*. (Editör: Lodge, D, Wood, N.). UK: Pearson Education.

ÜYEPAZARCI, Erol (2008). *Korkmayınız Mister Sherlock Holmes*. İstanbul: Oğlak Yayıncılık.